

Piotr Krzysztof Sowiński

Uniwersytet Rzeszowski, Polska

e-mail: psowinski@ur.edu.pl

ORCID: 0000-0003-2210-5877

**W SPRAWIE TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ
I ZASAD ZWALNIANIA Z TEJ TAJEMNICY.
UWAGI POLEMICZNE**

**ON JOURNALISTIC SECRECY AND THE RULES
OF EXEMPTION: POLEMIC REMARKS**

Abstract

Journalistic secrecy is the cornerstone of the journalistic profession and the foundation of media freedom. In the Polish legal system, the source of journalistic secrecy is Art. 15 of the Press Law. However, this right of the journalists – apart from data protecting informants – is not absolute. Exemption is provided for in Art. 180 § 2 of the Criminal Procedure Code, as well as in Art. 261 § 2 of the Civil Procedure Code and Art. 83 § 2 of the Administrative Procedure Code. Exemption from journalistic secrecy in a criminal trial can only be granted by a court, and only if it is necessary in the interests of justice and there is no other evidence that could be used to replace the journalist's testimony. This text contains polemical comments in relation to *Journalistic secrecy and exemption rules* published in "Studia Iuridica" 2021, Vol. 7.

KEYWORDS

journalist, professional secrecy, exemption from secrecy, criminal trial, witness, evidence, refusal to testify

SŁOWA KLUCZOWE

dziennikarz, tajemnica zawodowa, zwolnienie z tajemnicy, proces karny, świadek, dowód, odmowa zeznań

I. WPROWADZENIE

Lektura *Tajemnicy dziennikarskiej i zasad zwalniania z niej* pióra pana dra hab. Lecha Jaworskiego opublikowanego w „*Studia Iuridica*”¹ natchnęła mnie może aż nazbyt śmiałą myślą o możliwości i potrzebie uzupełnienia tej publikacji o te elementy, które zostały tam pominięte lub nazbyt zdawkowo potraktowane. Dotyczy to przede wszystkim końcowej części tej publikacji, która za swój przedmiot ma zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej.

Bez wątpienia przepis art. 14 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.² stanowi źródło jednej z najważniejszych zasad Państwa Polskiego, tj. **zasady wolności mediów**. Zasadę tę wiąże się w doktrynie z prawem do wolności słowa³, o ile jednak statuujący to ostatnie prawo art. 54 ust. 1 Konstytucji RP odnosi się do wolności w wymiarze jednostkowym, o tyle jej art. 14 wyraża zasadę ustrojową⁴. W judykaturze podkreśla się, że zasada ta pełni również ważną rolę w urzeczywistnieniu prawa jednostki do dostępu do informacji publicznej⁵ (art. 61 Konstytucji RP) oraz innych informacji (art. 74 ust. 3 Konstytucji RP). Zasada ta w polskim systemie zyskała zarówno gwarancje instytucjonalne (np. art. 213 i n. Konstytucji RP), jak i materialne (art. 266 § 1 ustawy

¹ L. Jaworski, *Tajemnica dziennikarska i zasady zwalniania z niej*, „*Studia Iuridica*” 2021, t. LXXXVII, s. 197–213.

² Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.; dalej: Konstytucja RP.

³ P. Tuleja, *Komentarz do art. 14*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, LEX/el. 2021.

⁴ W. Sokolewicz, *Wolność prasy jako konstytucyjna zasada ustroju państwa*, „*Ius Novum*” 2008, nr 2, s. 5 i 8. W nauce zauważa się nietypowość tego rozwiązania, gdyż w większości państw za wystarczające uważa się zagwarantowanie takiej wolności na poziomie jednostkowym, a nie społecznym – zob. L. Garlicki, P. Sarnecki, *Komentarz do art. 14*, (w:) L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 2016, teza 2.

⁵ Zob. K. Górka, *Rec.: K. Tarnacka, Prawo do informacji w polskim prawie konstytucyjnym*, Warszawa 2009, „*Przegląd Sejmowy*” 2011, nr 2, s. 222–225.

z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny⁶) oraz formalnoprawne (art. 180 § 2–5, art. 181, art. 225 § 1, art. 226 oraz art. 589zj § 2 pkt 8 i § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego⁷, art. 261 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁸ oraz art. 83 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego⁹). Wszystkie te gwarancje stanowią wyraz poszanowania „autonomicznego charakteru tej sfery życia społecznego”¹⁰, czego wyrazem jest swoboda organizowania działalności środków społecznego przekazu, swoboda prowadzenia działalności przez środki społecznego przekazu oraz swoboda kreowania struktury własnościowej środków społecznego przekazu¹¹.

Warte odnotowania jest to, iż wyrażona przez art. 14 Konstytucji RP zasada odnosi się do wszelkich mediów działających w obszarze tzw. społecznego przekazu, nie jest to więc zasada ukierunkowana wyłącznie na prasę rozumianą jako tradycyjne papierowe dzienniki lub czasopisma. Konsekwencją powyższego jest treść art. 7 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe¹², który pojęciem „prasa” obejmuje m.in. „dzienniki i czasopisma, serwisy agencyjne, stałe przekazy teleksowe, biuletyny, programy radiowe i telewizyjne oraz kroniki filmowe”. Przepis ten jest świadectwem dalekosiężności myślenia krajowego ustawodawcy, który za prasę uważa nie tylko „wszelkie istniejące”, lecz także dopiero „powstające w wyniku postępu technicznego środka masowego przekazywania”.

II. UWAGI SZCZEGÓŁOWE. ZAKRES TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ

Zachowanie tajemnicy dziennikarskiej leży nie tylko w interesie publicznym¹³, lecz także w interesie indywidualnym, przy czym w tym ostatnim przypadku, i samego dziennikarza, którego aktywność zawodowa w dużej mierze opiera się na zaufaniu, i tych, którzy mu takie zaufanie okazali. Konieczność zachowania przez dziennikarzy pewnych informacji w tajemnicy nie jest jednak kwestią subiektywnego odczuwania („czują się zobowiązani” – s. 198 tekstu L. Jaworskiego), lecz wyraźnego obiektywnie istniejącego nakazu ustawowego.

⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138, z późn. zm.; dalej: k.k.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375, z późn. zm.; dalej: k.p.k.

⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805, z późn. zm.; dalej: k.p.c.

⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 735, z późn. zm.; dalej: k.p.a.

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 grudnia 2016 r., K 13/16, OTK-A 2016, nr 101.

¹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., K 13/07, OTK-A 2010, nr 9, poz. 98.

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1914; dalej: pr.pr.

¹³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 30 grudnia 2019 r., II AKz 870/19, OSA 2020, nr 1, poz. 136.

Źródłem tego ostatniego jest oczywiście art. 15 pr.pr., który statuuje tzw. **zawodową tajemnicę dziennikarką**. Przy tej okazji aż prosiło się, żeby zauważyć, iż – w przeciwieństwie do innych tajemnic zawodowych, takich jak np. adwokacka lub radcy prawnego, które chronią „wszystko, o czym” dany profesjonalista „dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej”¹⁴ – przepis art. 15 pr.pr. kładzie przede wszystkim nacisk na utajnienie danych dotyczących nazwiska własnego dziennikarza („autora materiału prasowego” – ust. 1) oraz danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych (ust. 2 pkt 1). Tajemnica dziennikarska w ujęciu art. 15 ust. 1 i 2 pkt 1 pr.pr. nie chroni więc wszystkiego¹⁵, czego dziennikarz dowiedział się, wykonując swój zawód (treść samej informacji), lecz źródła tych wiadomości („danych (...) innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania”) oraz „danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji, innego materiału o tym charakterze”. Danymi tymi będą w pierwszej kolejności dane *stricte* osobowe (imię i nazwisko), jak również te, które pozwalają na dekonspirację takiego źródła lub autora w inny sposób (miejsce pracy lub zamieszkania, cechy fizyczne itp.). W przeciwieństwie też do regulacji dotyczących tajemnicy adwokackiej i radcowskiej, tajemnicę dziennikarską w części objętej art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr. cechuje pewna warunkowość, tzn. poufność „danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również innych osób udzielających informacji opublikowanych albo przekazanych do opublikowania” zależy od tego, czy „osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych”. Przejawem wspomnianego przez art. 15 ust. 2 pkt 1 *in fine* pr.pr. „zastrzeżenia nieujawniania (...) danych” jest prawo autora materiału prasowego zachowania w tajemnicy swego nazwiska, co poręcza mu ust. 1 tego samego przepisu¹⁶, o czym zresztą L. Jaworski wzmiankuje w swoim tekście (s. 207–209).

Owe, tak charakterystycznej dla tajemnicy zawodów prawniczych, kompleksowości („wszystko, o czym”)¹⁷ bliższa jest ta część tajemnicy dziennikarskiej, o której mowa w art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr. Przepis ten utajnia jednak nie „wszelkie

¹⁴ Por. art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1184, z późn. zm.) oraz art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1166).

¹⁵ Można się spotkać nawet z określeniem, że tajemnica dziennikarska jest „przede wszystkim tajemnicą informatora” – zob. W. Gontarski, *Prokurator nadużywa władzy*, „Rzeczpospolita” z dnia 13 grudnia 2004 r.

¹⁶ Z jakich powodów ustawodawca pomija imię autora materiału prasowego, tego nie sposób dociec.

¹⁷ W doktrynie wskazuje się jednak, że tajemnicę odnoszącą się do treści informacji statuuje art. 14 ust. 3 i 5 pr.pr. w zakresie, w jakim jest tam mowa o „zastrzeżeniu zakresu publikacji” oraz

informacje”, lecz tylko te, „których ujawnienie mogłoby naruszać chronione prawem interesy osób trzecich¹⁸”. Poza przedstawieniem, iż interesy te są „prawnie chronione”¹⁹, brak jest dalszych wskazań co do ich charakteru. J. Sobczak upatruje w art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr. regulacji „wzmacniającej ochronę statuowaną w treści art. 12 ust. 1 pkt 2 pr.pr.” i przez to „wiążącej ściśle przepisy prawa prasowego z rozwiązaniami prawa cywilnego”²⁰. We wspomnianym przezeń art. 12 ust. 1 pkt 2 pr.pr. jest mowa o „dobrach osobistych, a ponadto [o] interesach działających w dobrej wierze informatorów i innych osób, które okazują [dziennikarzowi] zaufanie”, co ponownie pozwala upatrywać w tajemnicy dziennikarskiej – i tej z art. 15 ust. 1 i 2 pkt 1, i tej z art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr. – przede wszystkim środka służącego („mającego na celu”) zapewnieniu anonimowości²¹. Takiemu „wąskiemu” postrzeganiu tajemnicy dziennikarskiej wydaje się sprzeciwiać treść art. 14 ust. 3 i 6 pr.pr. Na pozór przepis ten dotyczy kwestii niemających wiele wspólnego z tajemnicą dziennikarską, a mianowicie „zastrzeżenia [przez] osobę udzielającą informacji (...) terminu i zakresu jej opublikowania”, co może nastąpić z ważnych powodów społecznych lub osobistych (ust. 3), oraz zakazu opublikowania „informacji oraz danych dotyczących prywatnej sfery życia” bez zgody „osoby zainteresowanej”, chyba że „wiąże się to bezpośrednio z [jej] działalnością publiczną” (ust. 5). Zastrzeżenie „zakresu opublikowania”²² danej informacji i/lub brak związku „informacji oraz danych dotyczących prywatnej sfery życia” ze sferą „działalności publicznej” w pierwszej kolejności implikują **zakaz ich publikacji, ale też i niemożność ich rozgłaszania w jakikolwiek inny sposób**, bo tylko tak informacje te będą w pełni chronione. Wydaje się więc, że art. 14 ust. 3 i 6 pr.pr. **poszerza zakres przedmiotowy tajemnicy dziennikarskiej** poza dane dotyczące tożsamości informatora i autora materiału prasowego lub innego z art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr., co w doktrynie aprobejuje M. Zaremba²³, a co w ogóle

„zgodzie na publikację danych i informacji dotyczących prywatnej sfery życia” – zob. M. Zaremba, *Komentarz do art. 15*, (w:) M. Zaremba (red.), *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2018, teza 3.

¹⁸ Przez co należy rozumieć także interesy osób niebędących źródłami informacji – tak W. Lis, (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 380.

¹⁹ Jak się wydaje, to właśnie ta cecha skłania niektórych autorów do twierdzenia, że „tajemnica dziennikarska nie chroni wiadomości”, które mogłyby „narazić takie osoby np. na odpowiedzialność karną” – zob. J. Barta, R. Markiewicz, A. Matlak (red.), *Prawo mediów*, Warszawa 2008, s. 276, a także E. Kosowska-Korniak, *Prawnokarne aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 4(15), s. 35.

²⁰ J. Sobczak, *Komentarz do art. 15*, (w:) J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2008, teza 2.

²¹ *Ibidem*, teza 4.

²² Szczególnym przypadkiem takiej sytuacji jest uregulowany odrębnie zakaz publikowania przez dziennikarza „informacji” chronionych tajemnicą zawodową, „jeżeli osoba udzielająca jej [to] zastrzegła” – art. 14 ust. 5 pr.pr.

²³ M. Zaremba, *Komentarz do art. 15*, (w:) M. Zaremba (red.), *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2018, teza 3 i 9.

nie zajmuje L. Jaworskiego²⁴. Za powyższym przemawia i to, że okoliczności z art. 14 ust. 3 i 6 pr.pr. oraz art. 15 ust. 2 pkt 2 pr.pr. wcale nie musi cechować jednorodzałość, co widać zwłaszcza na przykładzie informacji zastrzeżonych „z ważnych powodów społecznych”, te nie muszą zarazem naruszać „chronionych prawem interesów osób trzecich”.

Pochodzenie informacji, którymi informator podzielił się z dziennikarzem, nie ma znaczenia dla powstania tajemnicy dziennikarskiej, należy tu však zaznaczyć, że w miejsce wspomnianej przez L. Jaworskiego na s. 209 „tajemnicy państwowej” od 2010 r. funkcjonuje „tajemnica informacji niejawnych” o określonej klauzuli tajności²⁵.

III. UWAGI SZCZEGÓŁOWE. ZWOLNIENIE Z TAJEMNICY DZIENNIKARSKIEJ

Pomimo niewątpliwej wagi wspomnianych na wstępie rozwiązań proceduralnych są one przez L. Jaworskiego dość oszczędnie potraktowane i tylko te, które dotyczą procesu karnego (s. 209–212), a i tak sporą część zajmuje jałowe omówienie przepisu art. 240 k.k. (s. 210). Takie „samoograniczenie” do kwestii karno-procesowych byłoby w pełni zrozumiałe, gdyby je zasygnalizować bądź w tytule, bądź na wstępie omawianego opracowania albo też opatrzyć klauzulą podobną do tej, jaką opatrzone pkt 4. publikacji (*Prawa do anonimatu – wzmianka* – s. 207). Takiego zastrzeżenia však nie poczyniono, co pozwala sądzić, że przedmiotowe „zasady zwalniania z [tajemnicy dziennikarskiej]” zostaną przedstawione w szerszym kontekście, tj. z uwzględnieniem procedury cywilnej i administracyjnej. Także i te bowiem procedury, choć żadna z nich nie odnosi się wprost do „tajemnicy dziennikarskiej”, przewidują możliwość przesłuchania depozytariusza tajemnicy zawodowej, a więc i dziennikarza, przyznając mu w trybie art. 261 § 2 k.p.c. oraz art. 83 § 2 k.p.a. – prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie (k.p.c.) lub pytania (k.p.a.), jeśli „zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej” (k.p.c.) lub „spowodować naruszenie obowiązku zachowania prawnie chronionej tajemnicy zawodowej” (k.p.a.). Tylko pobieżna analiza wspomnianych rozwiązań ujawnia, że w obu tych przypadkach dziennikarz ledwie może, nie zaś musi, skorzystać z tego uprawnienia, co ozna-

²⁴ Należy však uczciwie przyznać, że kwestie te umykają również i innym komentatorom Prawa prasowego – zob. E. Ferenc-Szydełko, *Komentarz do art. 15*, (w:) E. Ferenc-Szydełko, *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2013, teza 2, a także J. Sobczak, (w:) *Komentarz do art. 15*, (w:) J. Sobczak, *Prawo...*, teza 4, oraz K. Eichstaedt, *Tajemnica dziennikarska – wybrane zagadnienia*, „Media – Kultura – Społeczeństwo” 2019, nr 14, s. 16–19.

²⁵ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 742, z późn. zm.).

cza, że ochrona tajemnicy dziennikarskiej jest tu krucha niczym lód na wiosnę i zależna od jednostkowej postawy tego lub innego profesjonalisty.

Wydaje się, że ochrona tajemnicy dziennikarskiej w obrębie Kodeksu postępowania karnego ma się lepiej i jest bardziej przemyślana, cóż z tego, skoro zobrazowanie istniejących tam rozwiązań w publikacji autorstwa L. Jaworskiego jest dalekie od ideału, bo też zaprezentowane w tekście uwagi dotyczą wyłącznie art. 180 § 2 k.p.k., a przecież i ten przepis należało przedstawić z uwzględnieniem dalszych paragrafów, tj. § 3–4, które w istotny sposób wpływają na „stosowność” § 2. Te ostatnie autor co prawda przytacza, ale też na tym ich „obecność” w omawianym tekście się kończy. Niezrozumiała jest absencja problematyki art. 225 § 1 oraz art. 226 k.p.k., w mniejszym zaś stopniu art. 266 § 1 k.k. Dwa pierwsze z tych przepisów regulują bowiem kwestie związane z postępowaniem z dokumentami zawierającymi tajemnicę zawodową (w tym dziennikarską) oraz ich dowodowym wykorzystaniem na cele procesowe, natomiast trzeci z tych przepisów – prawnokarnych konsekwencji naruszenia tajemnicy zawodowej.

Znaczenia art. 180 § 2 k.p.k. nie można sprowadzać wyłącznie do regulacji dotyczącej zwolnienia depozytariusza z tajemnicy zawodowej, choć z pewnością ta jego funkcja jest najważniejsza. Patrząc nań przez pryzmat całości jednostki redakcyjnej, której jest on częścią, należy dostrzec w nim przepis, który wyposaża dziennikarza w **prawo odmowy zeznań**. Dziennikarz nabywa to prawo, aczkolwiek literalnie nie jest ono przez art. 180 § 2 k.p.k. wzmiankowane, ale też trudno przypuszczać, by profesjonalistom tam wymienionym zapewniono mniej uprawnień procesowym niż zawodowcom z jego § 1. Prawo do odmowy zeznań rozciąga się wyłącznie na okoliczności objęte daną tajemnicą zawodową, poza tą tajemnicą dziennikarz składa zeznania, jak każdy inny świadek. Prawo do odmowy zeznań jest instytucją *stricte* procesową, stąd nie dziwi fakt, iż nie wspomina o nim żaden z przepisów Prawa prasowego, dziwi natomiast milczenie L. Jaworskiego, który kwestię tę zupełnie pomija w swych rozważaniach. Odmowa zeznań (k.p.k.), względnie odmowa odpowiedzi na pytanie (k.p.c.) lub odmowa odpowiedzi na pytania (k.p.a.) są zarazem jedynym sposobem zachowania się dziennikarza w sytuacji konfliktowej, w której staje on przed koniecznością pogodzenia dwóch sprzecznych obowiązków: procesowego – zeznawania (art. 177 § 1 k.p.k., art. 261 § 1 *in principio* k.p.c. i art. 83 § 1 *in principio* k.p.a.), i materialnoprawnego – zachowania tajemnicy zawodowej (art. 15 pr.pr.). O prawie do odmowy zeznań w trybie art. 180 § 2 k.p.k. **dziennikarz jest pouczany**, co wynika wprost z art. 300 § 3 k.p.k. i ma miejsce „przed pierwszym przesłuchaniem świadka”²⁶, ale i o tym w przedmiotowym tekście nie ma ani słowa, tak jak i zresztą o ochronie, jaką zyskuje dziennikarz w razie błędnego pouczenia lub braku takowego (art. 16 § 1 k.p.k.).

²⁶ Por. pkt 5 tiret trzecie i czwarte załącznika do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach świadka w postępowaniu karnym (Dz.U. z 2020 r., poz. 1620).

Przepis art. 180 § 2 k.p.k.²⁷ jest ważny i z tego powodu, że recypuje na grunt procesowy instytucję tajemnic zawodowych „imiennie” tam wskazanych, w tym tajemnicę dziennikarską, nie redefiniując ich jednak. Odrębne potraktowanie przez art. 180 § 2 k.p.k. ośmiu obecnie tajemnic zawodowych podkreśla ich wagę, bo też zwolnienie z tych tajemnic obwarowano warunkiem „niezbędności dla dobra wymiaru sprawiedliwości” oraz niemożności „ustalenia [danej] okoliczności na podstawie innego dowodu” (tzw. klauzula subsydiarności), podczas gdy zwolnienie w trybie § 1 wymaga wyłącznie powiązania tego zdarzenia z „dobrem wymiaru sprawiedliwości”. Dysproporcje pomiędzy oboma trybami uchylecia tajemnicy zawodowej (art. 180 § 1 i 2 k.p.k.) jeszcze bardziej były widoczne w dacie wejścia w życie obecnego Kodeksu postępowania karnego, gdyż w swoim pierwotnym brzmieniu art. 180 § 1 k.p.k.²⁸ w ogóle nie przewidywał żadnych warunków takiego zwolnienia²⁹. Ekstraordynaryjność zwolnienia z tajemnicy zawodowej w trybie art. 180 § 2 k.p.k. uwidacznia wreszcie i to, że sam ustawodawca zdaje się traktować całą rzecz w kategoriach działania nieoczywistego i niecodziennego³⁰, na co wskazuje odnoszący się do tegoż zwolnienia zwrot: „tylko wtedy, gdy”, gdy tymczasem podobnego obostrzenia ustawodawca nie czyni w odniesieniu do zwolnienia w trybie art. 180 § 1 k.p.k.

Obie przesłanki zwolnienia z tajemnicy dziennikarskiej, tj. „dobro wymiaru sprawiedliwości” oraz brak dowodu konkurencyjnego, w założeniu ustawodawcy miały przeciwdziałać przypadkom nadużywania zwolnienia z tej i innych tajemnic zawodowych. Samo „**dobro wymiaru sprawiedliwości**” jest jednak przesłanką niedookreśloną³¹ i niefortunną³², co jest oceną tyleż surową, co rozpowszechnioną w nauce prawa karnego procesowego³³. L. Jaworski tej niedo-

²⁷ Ale także art. 261 § 2 k.p.c. oraz art. 83 § 2 k.p.a.

²⁸ Art. 180 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim dotyczył zwolnienia od obowiązku zachowania tajemnicy statystycznej, został uznany za niezgodny z art. 47 oraz z art. 51 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, przez to że nie określał przesłanek zwolnienia od obowiązku zachowania tajemnicy statystycznej, wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 grudnia 2011 r., K 33/08 (Dz.U. z 2011 r., nr 279, poz. 1645). Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis we wskazanym zakresie utracił moc z dniem 28 grudnia 2012 r.

²⁹ Przepis art. 180 § 1 k.p.k. został zmieniony przez art. 1 pkt 56 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247, z późn. zm.).

³⁰ W judykaturze mówi się nawet o „incydentalności” takiego zwolnienia – zob. postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13, OSASz 2014, nr 2, poz. 37–73.

³¹ Za „dość ogólną” uznaje tę przesłankę C. Kulesza, *Komentarz do art. 180*, (w:) K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2020, teza 2.

³² L. K. Paprzycki, (w:) J. Grajewski, S. Steinborn, L. K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2015, teza 7.

³³ Zob. Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005, s. 227; D. Gruszecka, (w:) J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 427; M. Kurowski, (w:) D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2013, s. 587.

określoności nie zauważa, ograniczając się do konstatacji, że owa „niezbędność” wymaga „nie tylko ustalenia, że przeprowadzony (...) dowód ma istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, ale również oceny, czy z punktu widzenia wagi sprawy oraz rodzaju i funkcji tajemnicy zawodowej określonego rodzaju dopuszczalne jest zwolnienie z tej tajemnicy”³⁴. Spostrzeżenie to jest najzupełniej trafne, ale też poczynione zostało już wcześniej przez Sąd Najwyższy na marginesie sprawy I KZ 8/20³⁵, którego to judykatu – zapewne przez przeoczenie – nie wskazano jako jego źródła.

Dobro wymiaru sprawiedliwości bywa postrzegane jako „potrzeba ustalenia prawdy obiektywnej”³⁶, warunek „niezbędny dla prawidłowego załatwienia sprawy”³⁷, warunek „oparcia rozstrzygnięcia (...) na pełnej podstawie dowodowej dotyczącej wszystkich okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia w przedmiotowej sprawie”³⁸, kategorię mieszczącą w sobie „trafność orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej (art. 2 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.), a co za tym idzie, konieczność uwzględniania w podstawie dowodowej owego orzekania wszystkich istotnych okoliczności, które mogą mieć wpływ na rozstrzygnięcie w przedmiocie procesu karnego, w więc zarówno co do sprawstwa i winy, jak i ewentualnego zastosowania wobec sprawcy odpowiedniej reakcji karnej”³⁹, a także jest łączone z „istotnym charakterem okoliczności, które mają być wykazane zeznaniami”⁴⁰. Przesłanka ta bywa też uznawana za... zbędną, skoro prawidłowość orzekania jest wyznacznikiem także i tych spraw, w których problem zwolnienia z tajemnicy zawodowej nie staje na porządku dziennym. Przesłanka „dobra wymiaru sprawiedliwości”, choć powinna być oceniana *in concreto* z uwzględnieniem realiów danej sprawy karnej⁴¹, to wskutek swej ogólnikowości wydaje się być na tyle pojemna, że sprawny i doświadczony sąd bez problemu wypełni ją określoną treścią, ubierając rzecz całą w zgrabnie brzmiące słowa. Z tej przyczyny może i rację ma R. Koper, iż „ze względu na jej niekwestionowaną ogólnikowość ma tylko ułatwić sądowi wydanie decyzji pozytywnej”⁴².

³⁴ L. Jaworski, *Tajemnica...*, s. 211.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2020 r., I KZ 8/20, OSNKW 2020, nr 8, poz. 31.

³⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2004 r., III KK 278/04, OSNKW 2005, nr 3, poz. 28.

³⁷ R. A. Stefański, S. Zabłocki, (w:) R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167–296*, LEX/el. 2019, teza 14.

³⁸ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 lutego 2017 r., II AKz 66/17, LEX nr 2309508.

³⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2017 r., IV KK 277/16, LEX nr 2216092.

⁴⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 marca 2019 r., II AKz 113/19, „Kraakowskie Zeszyty Sądowe” 2019, nr 9, poz. 45.

⁴¹ Uchwała Sądu Najwyższego (7) z dnia 19 stycznia 1995 r., I KZP 15/94, OSNKW 1995, nr 1–2, poz. 1.

⁴² R. Koper, *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, nr 2, s. 89–90.

Ta nadmierna ogólnikowość przesłanki dobra wymiaru sprawiedliwości skłania niektórych autorów do poszukiwania rozwiązań ją uściślających lub zastępujących inną, lepiej osadzoną w realiach sprawy, tj. przesłanką „niezbędnością dla dokonania prawdziwych ustaleń faktycznych”⁴³.

Z kolei „**niemożność ustalenia okoliczności na podstawie innego dowodu**” wymaga po pierwsze sprecyzowania tej okoliczności, po drugie – wykazania zaistnienia „obiektywnej niemożliwości”, co zresztą L. Jaworski słusznie konstatuje. Sąd powinien sprawdzić, czy przeprowadzono już wszystkie możliwe i dostępne dowody⁴⁴, co – w mojej ocenie – niejako „z marszu” dyskwalifikuje wniosek prokuratora złożony już na samym wstępie śledztwa, bo też świadczy, że chce on iść na „dowodowe skróty”. Oba warunki zwolnienia z tajemnicy, o których stanowi art. 180 § 2 k.p.k., muszą zachodzić **równocześnie**⁴⁵.

Art. 180 § 2 k.p.k., ale i art. 261 § 2 k.p.c. oraz art. 83 § 2 k.p.a. recypują na grunt odnośnego postępowania sądowego lub administracyjnego tajemnice zawodowe, bazując w tym zakresie na konstrukcjach prawnych leżących poza tymi postępowaniami. Z jednej strony świadczy to o ich niesamodzielności, z drugiej zaś chroni przed zbędną multiplikacją pojęć i instytucji. Tajemnica dziennikarska na gruncie procesu karnego, cywilnego i administracyjnego będzie zatem tą samą – co do zakresu przedmiotowego i podmiotowego – tajemnicą, o której stanowi art. 16 pr.pr.⁴⁶. Pozwala to na zachowanie wewnątrzsystemowej spójności polskiego prawa. Taką właśnie koherentność zapewniał też niegdysiejszy art. 163 ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego⁴⁷, który tym się wszak różnił od obecnego art. 180 § 2 k.p.k., że nie dywersyfikował sytuacji „osób obowiązanych do zachowania (...) tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu” i nie faworyzował przedstawicieli żadnego z zawodów, co jest udziałem art. 180 § 2 k.p.k. Takie generalne, rzecz by można egalitarne, podejście do depozytariuszy tajemnicy zawodowej charakteryzuje również regulację cywilno-administracyjnoprocesową, bo też ani art. 261 § 2 k.p.c., ani art. 83 § 2 k.p.a. nie różnicują sytuacji świadka według kryterium wykonywanego zawodu.

O ile art. 180 § 4 k.p.k. rozluźnia „pętlę” tajemnicy dziennikarskiej co do „informacji dotyczących przestępstwa, o których mowa w art. 240 § 1 k.k.”, o tyle art. 180 § 3 k.p.k. mocniej ją zaciska wokół „danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym

⁴³ M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007, s. 152–153.

⁴⁴ R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Komentarz do art. 180*, (w:) R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks...*, teza 15.

⁴⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2008 r., WZ 52/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 1750.

⁴⁶ Art. 83 § 2 k.p.a. traktuje o „**prawnie** chronionej tajemnicy zawodowej”, natomiast art. 261 § 2 k.p.c. o „**istotnej** tajemnicy zawodowej”, przy czym oba te kryteria tajemnica dziennikarska spełnia z naddatkiem.

⁴⁷ Dz.U. nr 13, poz. 96, z późn. zm.; dalej: k.p.k. z 1969 r.

charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych”. Z. Gostyński zwraca uwagę na kapitalne znaczenie pierwszego z tych paragrafów, który posługuje się identycznymi zwrotami jak art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr., co prowadzi do „zsynchronizowania tych przepisów”⁴⁸ (także z art. 16 ust. 1 pr.pr.) lub do ich „kompatybilności”⁴⁹. Art. 180 § 3 k.p.k. jest zarazem dobitnym dowodem na to, że ustawodawca udziela tajemnicy dziennikarskiej ochrony dalej idącej niż pozostałym tajemnicom wymienionym w § 2 tego przepisu, bo w tym zakresie tajemnica ta przybiera postać **tajemnicy bezwzględnej**. Wyższość „dobra wymiaru sprawiedliwości” nad zadekretowaną wolnością mediów w przypadkach, o których mowa w art. 180 § 2 k.p.k., ma wymiar „jednostkowy”, bo też i wskazane zwolnienia mają indywidualny zasięg, natomiast wymiar „generalny” wyłącznie w odniesieniu do art. 240 § 1 k.k. Art. 180 § 2 k.p.k. jest też przepisem szczególnym w stosunku do art. 15 ust. 2 pr.pr.; zachowana została więc relacja, o której wspomniał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16 czerwca 1994 r., odnosząc się do nieobowiązującego już art. 163 k.p.k. z 1969 r.⁵⁰

Skoro zwolnienie z tajemnicy dziennikarskiej – z uwagi na ograniczenie wynikające z art. 180 § 3 k.p.k. – nie może dotyczyć danych tam wymienionych, te zaś pokrywają się z danymi, o których mowa w art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr., to powstaje pytanie, czego może takie zwolnienie dotyczyć. W drodze eliminacji, skoro poza zasięgiem sądu są dane z art. 15 ust. 2 pkt 1 pr.pr., to zwolnienie może obejmować pozostałe dane chronione taką tajemnicą dziennikarską, a więc te z art. 15 ust. 2 pkt 2 oraz art. 14 ust. 3 oraz ust. 5 i 6 pr.pr.

Należy odrzucić zapatrywanie J. Sobczaka, jakoby możliwe było odebranie od dziennikarza (również innego objętego dyspozycją art. 180 § 2 k.p.k. profesjonalisty) zeznań co do okoliczności chronionych tajemnicą dziennikarską, gdyby ten zdecydował się je złożyć samorzutnie⁵¹. Pogląd ten zasada się na stwierdzeniu, iż tylko art. 178 k.p.k. (oraz później dodany art. 178a k.p.k.⁵²) opiera się na zakazie „przesłuchania jako świadków” i jest niestety najzupełniej błędny⁵³.

⁴⁸ Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska a obowiązki składania zeznań w nowym kodeksie postępowania karnego*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 10, s. 13.

⁴⁹ J. Sobczak, *Tajemnica dziennikarska*, „Studia Medioznawcze” 2005, nr 1(20), s. 14.

⁵⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, nr 7–8, poz. 41.

⁵¹ *Ibidem*, s. 21. Organ przesłuchujący powinien wszak wiedzieć, że ma do czynienia z wrażliwymi informacjami, na co może wskazywać np. wykonywany przez świadka zawód. Jeśliby miał stosowną wiedzę w tym zakresie, powinien przerwać przesłuchanie i podjąć kroki zmierzające do uzyskania postanowienia w przedmiocie tej tajemnicy.

⁵² Por. też art. 52 ust. 1–2 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 685, z późn. zm.).

⁵³ Aczkolwiek jest prezentowany w judykaturze przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 15 grudnia 2004 r., III KK 278/04.

Z treści art. 180 § 2 k.p.k. wynika bowiem, że warunkiem złożenia takich zeznań („mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy”) jest uprzednie jego zwolnienie od obowiązku jej zachowania. Następujące po zwrocie „mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy” wskazanie, iż zeznanie jest „niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu”, to nic innego, jak przesłanki postanowienia zezwalającego na przesłuchanie danego profesjonalisty (dziennikarza) w postępowaniu przygotowawczym przez prokuratora lub postanowienia zwalniającego go z obowiązku zachowania tajemnicy danego rodzaju w postępowaniu sądowym przez sąd z zachowaniem warunków z art. 181 § 1 k.p.k. Pierwsza z tych decyzji, choć określana jest mianem zezwolenia na przesłuchanie, kryje w sobie zarazem zwolnienie z tajemnicy zawodowej (dziennikarskiej) ze wskazaniem granic podmiotowych i przedmiotowych tego zwolnienia. Granice te wskazuje również postanowienie wydawane na użytek postępowania sądowego, z tą však różnicą, że sąd sam sobie nie zezwala na takie przesłuchanie, a więc wymogom prawa czyni zadość decyzja zawierająca samo zwolnienie z przedmiotowej tajemnicy wydana z poszanowaniem zakazu sformułowanego przez ustawodawcę w art. 180 § 3 k.p.k.

Wskazanie w postanowieniu zwalniającym „zbyt szerokiego zakresu informacji”, jakie miały ujawnić dany profesjonalista (tu: dziennikarz), może zdradzać, że sąd niezbyt wnikliwie ocenił potrzebę przeprowadzenia tego dowodu⁵⁴, ale też stoi w sprzeczności z rygoryzmem samego zwolnienia, które wyklucza nieograniczoność i zupełną swobodę działań organów procesowych w tym zakresie⁵⁵. W przypadku, gdy ewentualnego zwolnienia z tajemnicy zawodowej (dziennikarskiej) dokonuje się na użytek postępowania przygotowawczego, powinno wykazanie przesłanek takiego zwolnienia (teza) obciąża tego, który z odnośnym wnioskiem występuje, nie zaś sąd ów wniosek rozpoznający⁵⁶. Na tym etapie wniosek może pochodzić wyłącznie od prokuratora, co wynika wprost z art. 180 § 2 zd. drugie k.p.k. Choć rozwiązanie to odbywa się kosztem stron procesowych, tj. podejrzanego i pokrzywdzonego, to zarazem ceduje ono przedmiotowe uprawnienie na podmiot (tj. prokuratora), który ma najlepsze rozeznanie w realiach dowodowych sprawy i służy ograniczeniu wniosków niezasadnych lub przedwczesnych. Takiego ograniczenia nie przewiduje się na etapie postępowania sądowego, gdzie do zwolnienia z tajemnicy może dojść na wniosek którejkolwiek ze stron (oskarżony lub oskarżyciel) lub nawet z urzędu. Użycie w art. 180

⁵⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 30 grudnia 2019 r., II AKz 870/19, OSA 2020, nr 1, poz. 136; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 maja 2019 r., II AKz 231/19, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2019, nr 6, poz. 37.

⁵⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2019 r., VI KZ 2/19, OSNKW 2019, nr 3, poz. 19.

⁵⁶ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 czerwca 2018 r., II AKz 231/18, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2018, nr 6, poz. 48.

§ 2 k.p.k. zwrotu „mogą być przesłuchiwane”, a nie „mogą być przesłuchane”, pozwala sądzić, że na podstawie uzyskanego zwolnienia z tajemnicy zawodowej dany dziennikarz może być przesłuchany ponownie, z zachowaniem wszakże granic przedmiotowych tego zwolnienia. Choć sam optuję za takim rozwiązaniem, to dostrzegam związane z tym ryzyko, a mianowicie: dowód „niezbędny” na pewnym etapie procesu, na etapie późniejszym może nie spełniać tego kryterium, co jest naturalną konsekwencją dynamiki czynności procesowych.

Kończąc te, okrojone do niezbędnego minimum, uwagi odnośnie do zwolnienia świadka – dziennikarza przez sąd karny z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, nie sposób nie wspomnieć o kwestii zaskarżenia postanowienia sądowego wydanego w trybie art. 180 § 2 k.p.k., czemu L. Jaworski poświęca... aż jedno zdanie. A przecież instytucja **zażalenia** jest istotnym środkiem zachowania integralności tej tajemnicy, pozwalającym częstokroć na skuteczną kontrolę prawidłowości i zasadności takiego zwolnienia. O gwarancyjności zażalenia pisze i Z. Gostyński, i E. Kosowska-Korniak⁵⁷, i M. Rusinek⁵⁸. Kontrolę tę wzbudzić mogą nie tylko strony, lecz także osoba, której postanowienie dotyczy bezpośrednio (art. 459 § 3 k.p.k.), tj. zobowiązany do zachowania przedmiotowej tajemnicy (tu: dziennikarz)⁵⁹. Wniesione zażalenie, choć nie wstrzymuje wykonania postanowienia, to sąd, który je wydał, lub sąd powołany do rozpoznania zażalenia może wstrzymać wykonanie postanowienia (art. 462 § 1 k.p.k.). W doktrynie postuluje się, by sądy traktowały tego rodzaju zachowanie jako regułę dobrze służącą sprawie ochrony tajemnic, o których mowa w art. 180 § 2 k.p.k.⁶⁰, nie ma wszak normatywnych podstaw, by twierdzić, że istnieje jakkolwiek zakaz przesłuchania dziennikarza do czasu rozpoznania tego środka przez sąd odwoławczy⁶¹.

IV. UWAGI SZCZEGÓŁOWE. ZARYS PROBLEMATYKI DOTYCZĄCEJ ART. 225 § 1 ORAZ ART. 226 K.P.K.

Pisząc o karnoprosesowych aspektach tajemnicy zawodowej, nie można pominąć kwestii dotyczących ochrony dokumentów zawierających poufne

⁵⁷ Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska...*, s. 121; E. Kosowska-Korniak, *Prawnoprosesowe aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 2, s. 168–169.

⁵⁸ M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa...*, s. 170–171.

⁵⁹ P. K. Sowiński, *Przesłuchanie radcy prawnego w charakterze świadka w toku procesu karnego*, „Radca Prawny” 2003, nr 5, s. 31 i n.

⁶⁰ R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Komentarz do art. 180*, (w:) R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks...*, teza 19.

⁶¹ Tak jednak P. Kołodziejski, *Tajemnica zawodowa doradcy podatkowego w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 1, s. 57.

dane. B. Stefańska zauważa, że polskiej procedurze obcy jest „zakaz żądania wydania pism lub innych dokumentów zawierających informacje objęte tajemnicą dziennikarską (art. 217 § 1 k.p.k.) lub dokonania przeszukania (art. 219 § 1 k.p.k.) w celu ich odnalezienia”⁶². Jak ocenia M. Rusinek, ochrona wspomnianych tu dokumentów przeprowadzana jest dwuetapowo⁶³. Po pierwsze, ustawodawca tworzy system ograniczeń w dotarciu do tych dokumentów (art. 225 k.p.k.), po drugie – reguluje zasady ich dowodowego wykorzystania (art. 226 w zw. z art. 180 § 2 k.p.k.). Zatrzymanie dokumentu zawierającego „wiadomości objęte tajemnicą zawodową” rodzi konieczność ich zabezpieczenia (zamknięcie „w opieczętowanym opakowaniu”⁶⁴) i przekazania „bez jego odczytania” prokuratorowi lub sądowi (§ 1), co nie dotyczy pism lub innych dokumentów, których „posiadaczem jest osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa, ani w stosunku do pism lub innych dokumentów o charakterze osobistym, których jest ona posiadaczem, autorem lub adresatem” (§ 2). Przekazanie to następuje w celu podjęcia decyzji co do ich dalszego dowodowego wykorzystania przy odpowiednim zastosowaniu „zakazu i ograniczenia określonego w (...)” art. 180 i 181 k.p.k., co w przypadku dokumentów objętych zawodową tajemnicą dziennikarską wymaga rozważenia, czy zostały spełnione warunki z art. 180 § 2 oraz przestrzegania zakazu z art. 180 § 3 k.p.k. Warte odnotowania jest wreszcie i to, że przepis art. 226 k.p.k. znajduje zastosowanie dopiero na etapie dowodowego wykorzystania pism i dokumentów, nie zaś wyprzedzająco na etapie ich pozyskiwania⁶⁵.

Tryb postępowania z dokumentami określony w art. 225 § 1 k.p.k. ma charakter warunkowy, wymaga bowiem zwrócenia uwagi organowi dokonującemu przeszukania na poufny charakter informacji zawartych w zatrzymanym dokumencie, co z jednej strony wynika ze złożoności i różnorodności poszczególnych tajemnic zawodowych, z drugiej zaś – jest przejawem odpowiedzialności „kierownika instytucji (...) albo też osoby, u której dokonano zatrzymania rzeczy lub u której przeprowadza się przeszukiwanie” za realizację obowiązku zachowania takiej tajemnicy.

⁶² B. J. Stefańska, *Przeszukanie a tajemnica dziennikarska*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 6, s. 62.

⁶³ M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa...*, s. 174 i n.

⁶⁴ Por. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 września 2017 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji (Dz.U. z 2017 r., poz. 1733).

⁶⁵ Tak jednomyślnie M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa...*, s. 196 i B. J. Stefańska, *Przeszukiwanie...*, s. 69.

V. UWAGI KOŃCOWE

Czytelnik, chcący dowiedzieć się czegoś więcej o zasadach zwalniania dziennikarza z tajemnicy zawodowej, poza kilkoma ogólnymi stwierdzeniami dotyczącymi wycinka materii karnoprocesowej, w *Tajemnicy dziennikarskiej...* raczej nic interesującego dla siebie nie znajdzie. Razi pominięcie wielu ważnych kwestii, co nakazuje upatrywać w tym tekście bardziej syntetycznego wprowadzenia niż analitycznego omówienia instytucji zwolnienia dziennikarza z tajemnicy zawodowej w realiach sprawy karnej, choć ta z pewnością na taką pogłębioną refleksję zasługiwała.

Dobry tekst prawniczy może powstać choćby i „na kamieniu”, ale taki widuje się rzadziej niż Yeti w Himalajach. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest także i to, że większość instytucji prawa materialnego i procesowego jest dość dobrze rozpoznana, co znajduje swoje odbicie i w doktrynie, i w judykaturze. Czerpanie z nich bynajmniej nie świadczy o słabości intelektualnej piszącego, lecz jest wyrazem jego biegłości warsztatowej i szacunku dla myśli poprzedników. Choć dobrym prawem każdego autora jest dobór źródeł bibliograficznych według własnego uznania, to przecież uznanie to nie powinno być zbyt swobodne, zwłaszcza jeśli się wiązało z pominięciem pozycji monograficznych kształtujących naszą wiedzę o danej instytucji lub nadmiernym przywiązaniem do jednego tylko autora. Tak dzieje się niestety w przypadku tekstu L. Jaworskiego, który – w założeniu – miał stanowić omówienie nie tylko samej tajemnicy zawodowej dziennikarza, lecz także zasad zwalniania z tej tajemnicy. Nawet skrótowe omówienie tych ostatnich nie może się dokonać bez sięgnięcia po którąkolwiek z monografii poświęconych tej problematyce. Brak jest niestety w przedmiotowym tekście jakiegokolwiek nawiązania do pozycji książkowych K. Łojewskiego z 1970 r.⁶⁶, Z. Gostyńskiego z 1997 r.⁶⁷, M. Rusinka z 2007 r.⁶⁸, czy – co z wrodzoną sobie skromnością tu podnoszę – mojej z 2004 r.⁶⁹. Poza jedną publikacją o charakterze *stricte* karnoprocesowym, a mianowicie Z. Gostyńskiego (nieodnotowaną wszak w przypisach, a wyłącznie w bibliografii), w przedmiotowym artykule brak jest odwołań do jakiegokolwiek innej publikacji dotyczącej problematyki zwolnienia z tajemnicy dziennikarskiej, a takich w nauce prawa karnego procesowego jest sporo. Pomija się zupełnie fundamentalną rozprawę B. Kunickiej-Michalskiej o ochronie tajemnicy, aczkolwiek ta stanowi kamień milowy w badaniach nad istotą tajemnicy w polskim systemie prawa, oraz pracę Z. Kwiatkowskiego,

⁶⁶ K. Łojewski, *Instytucja odmowy zeznań w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970, s. 151–186.

⁶⁷ Z. Gostyński, *Tajemnica dziennikarska...*

⁶⁸ M. Rusinek, *Tajemnica zawodowa...*

⁶⁹ P. K. Sowiński, *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004, s. 166–183.

która zawiera uwagi co do pozycjonowania tajemnicy dziennikarskiej jako tzw. zakazu dowodowego⁷⁰. L. Jaworski pomija też dorobek wybitnych polskich komentatorów w osobach T. Grzegorzcyka, J. Skorupki, czy wreszcie P. Hofmańskiego i innych⁷¹, a przecież ten rodzaj publikacji ma niemal źródłowy charakter w przypadku analizy treści i znaczenia przepisów proceduralnych. Opuszczenie w zestawieniu bibliograficznym monografii K. Knoppka⁷² oraz K. Ziemianin⁷³ już tak nie razi, lecz tylko dlatego, że jest naturalną pochodną nieuwzględnienia w tekście problematyki art. 261 § 2 k.p.c.

REFERENCES

- Barta J., Markiewicz R., Matlak A. (red.), *Prawo mediów*, Warszawa 2008
- Eichstaedt K., *Tajemnica dziennikarska – wybrane zagadnienia*, „Media – Kultura – Społeczeństwo” 2019, nr 14
- Ferenc-Szydełko E., *Komentarz do art. 15*, (w:) E. Ferenc-Szydełko, *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2013
- Garlicki L., Sarnecki P., *Komentarz do art. 14*, (w:) L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 2016
- Garlicki L., Zubik M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2016
- Gontarski W., *Prokurator nadużywa władzy*, „Rzeczpospolita” z dnia 13 grudnia 2004 r.
- Gostyński Z., *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w procesie karnym*, Warszawa 1997
- Gostyński Z., *Tajemnica dziennikarska a obowiązek składania zeznań w nowym kodeksie postępowania karnego*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 10
- Górka K., *Rec.: K. Tarnacka, Prawo do informacji w polskim prawie konstytucyjnym*, Warszawa 2009, „Przegląd Sejmowy” 2011, nr 2
- Gruszecka D., (w:) J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020
- Grzegorzcyk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–467*, t. 1, Warszawa 2014
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I–II, Warszawa 2011
- Jaworski L., *Tajemnica dziennikarska i zasady zwalniania z niej*, „Studia Iuridica” 2021, t. LXXXVII
- Knoppek K., *Prawo odmowy zeznań i odpowiedzi w procesie cywilnym*, Warszawa 1984

⁷⁰ Z. Kwiatkowski, *Zakazy...*, s. 196–229.

⁷¹ T. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–467*, t. 1, Warszawa 2014; J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I–II, Warszawa 2011.

⁷² K. Knoppek, *Prawo odmowy zeznań i odpowiedzi w procesie cywilnym*, Warszawa 1984.

⁷³ K. Ziemianin, *Dowód z zeznań świadka w procesie cywilnym*, Warszawa 2019.

- Kołodziejki P., *Tajemnica zawodowa doradcy podatkowego w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 1
- Koper R., *Granice ochrony tajemnicy dziennikarskiej w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2012, nr 2
- Kosowska-Korniak E., *Prawnkarne aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 4(15)
- Kosowska-Korniak E., *Prawnoprocesowe aspekty tajemnicy dziennikarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 2
- Kulesza C., *Komentarz do art. 180*, (w:) K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LEX/el. 2020
- Kurowski M., (w:) D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2013
- Kwiatkowski Z., *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Kraków 2005
- Lis W., (w:) W. Lis, P. Wiśniewski, Z. Husak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2012
- Łojewski K., *Instytucja odmowy zeznań w polskim procesie karnym*, Warszawa 1970
- Paprzycki L. K., *Komentarz do art. 180*, (w:) J. Grajewski, S. Steinborn, L. K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1–424 Kodeksu postępowania karnego*, LEX/el. 2015
- Rusinek M., *Tajemnica zawodowa i jej ochrona w polskim procesie karnym*, Warszawa 2007
- Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020
- Sobczak J., *Komentarz do art. 15*, (w:) J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2008
- Sobczak J., *Tajemnica dziennikarska*, „Studia Medioznawcze” 2005, nr 1(20)
- Sokolewicz W., *Wolność prasy jako konstytucyjna zasada ustroju państwa*, „Ius Novum” 2008, nr 2
- Sowiński P. K., *Prawo świadka do odmowy zeznań w procesie karnym*, Warszawa 2004
- Sowiński P. K., *Przesłuchanie radcy prawnego w charakterze świadka w toku procesu karnego*, „Radca Prawny” 2003, nr 5
- Stefańska B. J., *Przeszukanie a tajemnica dziennikarska*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 6
- Stefański R. A., Zabłocki S., *Komentarz do art. 180*, (w:) R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167–296*, LEX/el. 2019
- Tuleja P., *Komentarz do art. 14*, (w:) P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, LEX/el. 2021
- Zaremba M., *Komentarz do art. 15*, (w:) M. Zaremba (red.), *Prawo prasowe. Komentarz*, LEX/el. 2018
- Ziemianin K., *Dowód z zeznań świadka w procesie cywilnym*, Warszawa 2019